

Georg von Trapp, *Do posljednjeg pozdrava zastavi. Sjećanja austrijskog podmorničkog zapovjednika, Zadar: Državni arhiv u Zadru – Hrvatski institut za povijest – Udruga 1914. – 1918., 2021., 214 str.*

Pobuđeni interes za razdoblje Prvoga svjetskog rata, potaknut obilježavanjem njegove stogodišnjice, urodio je nizom manifestacija i publikacija tijekom protekloga desetljeća. Pored izložbi, tribina, znanstvenih skupova, tematskih cjelina u časopisima, zbornika i monografija, vrijednima pažnje pokazala su se desetljećima zanemarena sjećanja sudionika ili suvremenika višegodišnjega sukoba koji će nepovratno izmijeniti lokalne i globalne prilike. Vrijedi pritom podsjetiti kako je među najvažnijim novim doprinosima hrvatskih istraživača navedenoga razdoblja upravo monografija Filipa Hamerškaka *Tamna strana Marsa – hrvatska autobiografija i Prvi svjetski rat*. Evokacije ratnika i civila dakle nastale u godinama ili desetljećima po završetku vojnih operacija i nestanka austrougarskoga okvira, dokazale su se kao izdašan izvor informacija iz prve ruke o ratnim prilikama, ali i uvida u stanje duha na izmaku jedne epohe.

Biografija kapetana korvete Georga von Trappa, kako se sam odabrao predstaviti čitateljima na naslovnici svojih sjećanja, izvorno objavljenih na njemačkom jeziku 1935., do raspada Monarhije u čvrstoj je svezi s istočnojadranskom obalom. Kao potomak časnika Carske i kraljevske mornarice rođen je u Zadru, odabirući u karijeri slijediti očeve stope, u Rijeci je pohađao Vojno-pomorsku akademiju, a u godinama prije svjetskoga ratnog sukoba u Puli je s prvom suprugom zasnovao obitelj i podigao vilu. Konačno, veći dio rata proveo je na podmornicama čija je baza bila u Bokokotorskoj zaljevu. Njegove bitratne uspomene stoga, neovisno o literarnoj vrijednosti i kvaliteti hrvatskoga izdanja, po sebi bile spomena vrijedan doprinos poznavanju ratnih zbivanja u svezi s hrvatskim pomorskim prostorom i neposrednim susjedstvom. Međutim, pored povijesne važnosti, ova publikacija zavređuje čitateljsku pažnju iz više razloga.

Prvi je svakako pripovjedačka umješnost von Trappa koji je očito, uz vojničko umijeće i muzikalnost, bio nadaren u spisateljskom pogledu, ali i dovoljno lišen taštine da ispravno procijeni što je od njegovih uspomena vrijedno bilježenja. Osnovni se tekst stoga sastoji od 41 kraćeg poglavlja, u kojima kronološki pratimo autorove ratne doživljaje (str. 1 – 196). Georg von Trapp tijekom posljednjih je mirnodopskih godina, konkretnije od 1909. do 1913., aktivno sudjelovao u uspostavljanju i jačanju austrijske podmorničke službe, ali je izbijanje rata dočekao kao zapovjednik torpiljarke te su prva dva poglavlja u svezi s tim razdobljem, iako su zapravo mnogo vrednija zbog opisa Kornata i sažetih osvrtu na svakodnevicu dalmatinskih težaka. U travnju 1915., međutim, preuzima zapovjedništvo nad podmornicom *U-5*, malim plovilom koje će svojim karakteristikama i brojnim nesavršenostima, opisanima u ovom djelu, zasigurno iznenaditi dio čitatelja. Na podmornici koja je tijekom površinske plovidbe bila pokretana dizelskim, a pod površinom električnim motorom, von Trapp je uskoro ostvario uspjeh od trajne važnosti za povijest podmorničkoga ratovanja: uspješan noćni podvodni napad kojim je potopljen francuski ratni brod.

U listopadu 1915. von Trapp je preuzeo zapovjedništvo nad većom i potencijalno opasnijom podmornicom, *U-14*, zapravo obnovljenom francuskom podmornicom *Curie* koja se pri pokušaju da, u prosincu 1914., prodre u pulsku luku, zapetljala u žičanu mrežu, postavljenu kod lukobrana upravo u obrambene svrhe, te je tako pala u austrijske ruke. Ovim će plovilom von Trapp zapovijedati sve do početka 1918. i preuzimanja zapovjedništva nad podmorničkim uporištem u Boki kotorskoj, što je položaj na kojem će se zadržati do kraja rata. Stoga je veći dio njegovih memoara popunjen upravo doživljajima na nekadašnjoj francuskoj podmornici, a u uzbudljivim je cjelinama naznačeno postupno jačanje podmorničkih snaga Centralnih sila u Jadranu, ali i sve kompleksnijih prepreka i zamki koje je bilo potrebno savladati u želji da se ostvare novi ratni uspjesi i istodobno preživi.

Von Trappove će uspomene, može se pretpostaviti, ponajprije privući čitatelje zainteresirane za vojnu povijest. Pomorski je odvjetak ratnih zbivanja općenito uvelike zanemaren u odnosu na zanimanje što ga pobuđuju kopnene ratne operacije, a podmornička je sastavnica, može se ustvrditi, prilična nepoznanica izvan stručnih krugova. Ovo memoarsko djelo, lako prohodno i uzbudljivo, zasigurno će potaći više od jednoga čitatelja na produbljivanje znanja, u čemu mu popratni sadržaji koji obogaćuju ovo izdanje, a koji će biti detaljnije navedeni u nastavku prikaza, mogu biti koristan putokaz. Međutim, vrijednost kapetanovih sjećanja time nije iscrpljena. Uvid u promišljanja austrougarskoga časnika o vlastitom položaju, ali i Monarhiji kojoj služi, pružaju kratki i sadržajni fragmenti prisutni u nizu poglavlja, kao i von Trappu bjelodana činjenica da, usprkos mornaričkoj hrabrosti i bezrezervnoj odanosti crno-žutoj zastavi, ishod rata ovisi i o elementima o kojima u zabačenoj Boki uglavnom biva informiran u razgovorima i preko glasina, kao što su slab moral kopnenih snaga, popraćen ratnim neuspjesima, izgladnjelo stanovništvo u nekim dijelovima Monarhije te profiterstvo i partikularni interesi kao naličje zbog kojega teret teških godina nije ravnomjerno raspoređen. Posebno će posljednja poglavlja, znatno manje od prethodnih usmjerena na ratne operacije, čitatelju predočiti sliku države koja je od ljeta 1918. uvelike prestala postojati kao učinkovita cjelina.

Kako je već naglašeno, veći je dio opisanih zbivanja usredotočen na južni Jadran i Sredozemlje, a znatno je manji prostor posvećen Puli. No i u ovom je slučaju von Trapp na razmjerno sažetu prostoru, konkretnije u tri kraća poglavlja, uspio prikazati nekoliko važnih tema. Naime njegova *U-14*, nekadašnja francuska *Curie*, veći je dio 1916. i početak 1917. godine provela na remontu u pulskome Arsenalu te se mornarički zapovjednik tijekom toga vremena susreo s krutom vojničkom birokracijom, kao i taštinom pojedinaca unutar hijerarhije. Istovremeno gradska je svakodnevnica obilježena strogom provedbom zamračenja zbog čestih nadlijetanja talijanskih zrakoplova. Konačno, a Prvi svjetski rat po tome nije iznimka, časnik prenosi i sumnje u lojalnost dijela civilnih osoba, bilo da je riječ o mogućim svjetlosnim signalima s krovova i prozora spomenutom zrakoplovstvu ili češkim radnicima u Arsenalu koji navodno sabotiraju popravak podmornice, radujući se istovremeno austrijskim vojnim porazima i američkom ulasku u rat. Ukratko, von Trappova su sjećanja iz prve ruke koristan i nimalo zamoran uvid u posljednji austrougarski rat.

Što se popratnoga sadržaja publikacije tiče, raznovrstan je i koristan. Urednik izdanja Boris Blažina nije svoj doprinos ograničio isključivo na kraći uvodni tekst (VII – VIII), već je u suradnji s Markom Vukičevićem oblikovao prilog koji se nastavlja na von Trappov tekst, cjelinu naslovljenu »Podmornice SM U-5 i SM U-14 austrougarske ratne mornarice« (197 – 206). Na desetak su stranica pregledno izneseni osnovni podatci o spomenutim plovilima, uključujući nacрте i tehničke karakteristike. Osim toga, urednik je zaslužan za koncizne i korisne bilješke uz pojedinosti iznesene u memoarima, konkretnije uz termine, toponime te imena određenih osoba ili plovila. Od preostala dva uvodna teksta emotivan i ujedno informativan »Predgovor« (IX – XII) napisala je kapetanova unuka Johanna II. von Trapp, a Filip Hameršak osvrnuo se na memoare pod naslovom »Sjećanja Georga von Trappa: ulomci nestaloga vremena« (XIII – XXXI). Potonji je tekst iznimno koristan pri kontekstualizaciji von Trappovih ratnih memoara, a njegov zaključak, utemeljen i razložen, istoj će svrsi poslužiti i u ovom prikazu: »U svemu, zaključiti je da je prvi hrvatski prijevod ratnih sjećanja Georga von Trappa korak prema popunjavanju znatne praznine, i to ne samo u pogledu manje poznatih, a itekako relevantnih zbivanja na hrvatskom Jadranu i uopće Sredozemlju za Prvoga svjetskog rata, nego i u pogledu dohvaćanja onih dijelova zanemarene baštine koji potječu iz nestaloga svijeta habsburške vladavine hrvatskim zemljama, a koje u stanovitoj mjeri dijelimo i s drugim srednjoeuropskim narodima, naposljetku i za imagološko prepoznavanje više ili manje utemeljenih, no nerijetko još uvijek ustaljenih predodžbi – o nama, ali i u nama.«

Mihovil Dabo